

פרוטוקול מס. 92

מישיבת ועדת העבודה

שהחקיימה בצפת ביום א', י"ז בכסלו, תשל"ה - 1.12.74 בשעה 20.00

נ כ ח ו

חברי הוועדה: היו"ר ש. ארבל-אלמוזלינו
א. אבטבי
ז. אמיר
מ. גז
א. גיבלבר
פ. גרופר
י. דרניצקי (יודין)
ה. זיידל
א. מויאל
מ. כהן
ח. שמעוני

מוזמנים:
מר א. רוזנמן (המחלקה להתיישבות,
מר י. נחמני (הסוכנות היהודית
מר י. הראל - הסוכנות היהודית
מר מליגן - מרכז השלטון המקומי
מר נחמניס - ראש העיר צפת
מר בן-יעקב - ראש המועצה מעלות
מר גלבר - מזכיר מועצת הפועלים, צפת
ד"ר רייס - עיריית צפת
מר קניג - הממונה על המחוז, מחוז הצפון
מר וצנר - ראש המועצה כרמיאל

מזכיר הוועדה: י. שומרון

ר ש מ ה : א. דגני

סדר-היום: סיור הוועדה בגליל במסגרת הדיונים בהצעות לסדר-היום על אכלוס הגליל ופיתוחו.

- 464

(נתקבל קיום 16.12.74)

אכלוס הגליל ופיתוחו - הצעות לסדר-היום של חברי הכנסת גיבלבר ולין

היו"ר ש. ארבלי-אלמוזלינו: אני פותחת את ישיבת ועדת העבודה המתקיימת הערב בצפח בהשתתפות נציגי הערים והישובים בגליל וכן אנשי המחלקה להתיישבות של הסוכנות, שהם המארחים שלנו בסיור שאנו מקיימים בגליל. בישיבה זו משתתפים עמנו גם נציגי כלי התקשורת ועלינו להכריז באופן פורמלי על ישיבת הוועדה כישיבה פתוחה. אם אין התנגדות לכך מצד חברי הוועדה, אנו מחליטים לקיים הערב ישיבה פתוחה של הוועדה.

היום סיירנו בחלק קטן של הגליל, ומה שראינו ושמענו נתן לנו תמונה נאמנה על המצב בגליל, פיתוחו ואכלוסו. את הסיור אנו מקיימים במסגרת דיוני הוועדה על אכלוס הגליל ופיתוחו, שהיו נושא של הצעות לסדר-היום של חברי הכנסת גיבלבר ולין במליאת הכנסת ושהועברו לוועדת העבודה. הערב נשמע את דבר הנציגים של הישובים בגליל, את מנהל חבל הגליל, את ראשי מועצות הפועלים של העיירות בגליל וכן אחרים שיבקשו רשות דיבור. הערב אנו יותר בגדר שומעים מאשר משמיעים. במידה ולחברי הוועדה יהיו שאלות, הם יציגו אותן ונוכל לקבל תשובות. את הדיון עצמו נקיים במסגרת הוועדה יחד עם הנציגים המוסמכים של משרדי הממשלה לקדם את הנושא ולקשור את הקצוות מכל הצדדים.

יפתח את הדיון הערב מר נחמני, מנהל חבל הגליל של המחלקה להתיישבות.

מר א. נחמני: כבוד היושבת-ראש, חברי הוועדה הנכבדים,

היה לי הכבוד וגם הזכות להרצות בפניכם בכנסת על מצב ההתיישבות, ולא אחזור על הדברים שהשמעתי באותה ישיבה. אני מנצל את ההזדמנות שאתם מתארחים בחבל ארץ זה כדי לסכם מספר נקודות ובעיות שאנו עומדים בפניהם, וזאת בהתבסס על רקע יותר רחב שמסרתי לכם בישיבה בירושלים.

הדברים שאשמיע קיבלו משנה תוקף וחריפות נוכח מה שקרה אמש בריחניה, ישוב שהוא סמוך מאד למושבים שלנו. ברור שהיתה אצלם טעות בניווט, וכל אחד מאתנו מסוגל לחשוב מה היה קורה לו הניווט היה מוצלח.

המאפיין את הישובים שלנו בגליל - ואני מתייחס בראש וראשונה למושבים - שאלה הם ישובים קטנים המונים 30 או 60 בתי אב. זהו סדר הגודל של המושבים שלנו בחבל הגליל. המאפיין השני הוא המצב המיוחד של הגליל. הספקתם לראות בסיור שערכתם היום הן לאור היום ואחר-כך בחשיכה, שאפשר לגמוע מרחקים בלי לפגוש ישובים יהודים בדרך. בנוסף על כך שהמושבים הם קטנים, פריסת הישובים בחבל ארץ זה היא רחבה מאד, עם מרחקים גדולים בין ישוב אחד למשנהו, על כל המשתמע מכך על הרגשת הבדידות וההסתגרות וחוסר אפשרות של סיוע הדדי בין הישובים בכל שטחי החיים.

ישובים קטנים אלה הפרוסים במרחבי חבל הגליל סובלים מעוד כמה דברים, בלי להגיד שהם מסכנים. יש מושבים וקבוצים בחלב הגליל שהם מבוססים מבחינה כלכלית. לעומתם יש מושבים שמבחינה כלכלית עדיין רחוקים מלהיות מבוססים ועדיין רחוקים מלהימצא במצב המאפשר להם להתפרנס באופן עצמאי מהמשאבים החקלאיים שהיינו צריכים להעמיד לרשותם. זה נובע מחוסר משאבים חקלאיים בחבל ארץ זה, במיוחד בגליל המערבי. לדוגמה, המחלקה להתיישבות גורסת שעליה להבטיח מינימום הכנסה למתיישב - ואין זה אומר מלוא ההכנסה - כאשר האמצעים ליצירת ההכנסה מורכבים בחבל ארץ זה משניים: 1. מטע על שטח של 12 דונם; 2. לול עם 1700-2000 עופות. זהו משק מינימלי שעלינו להעמיד לרשות המתיישב. אז הוא עשוי להגיע להכנסה שנתית בסדר גודל של 12-15 אלף לירות. שני מקורות פרנסה אלה הם שוב מוכתבים על-ידי התנאים המיוחדים של הגליל. אם אציין כי בישובי הגליל המערבי העמדנו לרשות המתיישבים את הלולים, אבל במקום 12 דונם מטע למתיישב הצלחנו לתח לו 3 או 6 דונם מטע - ברור מה משתמע מכך. זה מביא לכך שאנשים נוסעים למרחקים על-מנת לחפש פרנסה.

דבר נוסף נובע מהעובדות שצינתי: ישוב

קטן המונה 40-50 יחידות בממוצע, כאשר הוא צריך להחזיק על גבו את כל המבנה המוניציפלי על שירותיו, הוא כורע תחתיו. המסים המוניציפליים שמתישב במושב כזה נדרש לשלם הם גבוהים בהרבה מהמסים שנדרשים לשלם תושבי הערים הגדולות או הפחות גדולות. לי ברור שאותם מתיישבים ביישובים הקטנים אינם מסוגלים לממן את עומס המלים המוטל עליהם. התוצאה היא שהשירותים האלמנטריים שמתישבים אלה צריכים לקבל הם לקויים. ברור לכולנו מה פירוש הדבר כאשר מושב המונה 30-50 משפחות צריך מדי לילה לדאוג לשמירה ומדי בוקר לקבל אישור לצאת לעבודה במטע - ובמקרים רבים אין מאפשרים למתיישבים להיכנס למטע; כאשר ילדי אותו מושב צריכים לנסוע מדי יום באוטובוס או בכלי רכב אחר כדי ללמוד במוסדות הינוך שונים.

בעיה נוספת מתייחסת לדור ההמשך. אנו מברכים על כך שהבנים דומים להוריהם, אבל הבנים הם כבר שונים מההורים שהגיעו ארצה לפני 20-25 שנה. הבנים נפגשים עם מציאות אחרת, סופגים תרבות אחרת, הם בעלי השכלה אחרת ויש להם דרישות, לא מוגזמות. הם מבקשים וחובעים להישאר כאן באזור, בקרבת בני המשפחה שלהם, אבל הם גם דורשים שיעמידו לרשותם את האמצעים לקיום הוגן שיאפשר להם לחיות באזור הזה.

וכאן אנו מגיעים לנקודה העיקרית שלשמה סירתם היום באזור ותסיירו מחר והיא - יהוד הגליל. כאן אנו עומדים בפני תופעה מאד לא משמחת: מצד אחד, יהוד הגליל הוא בנפשנו, ומצד שני - קיימת נדידה מהגליל, ודווקא של הדור הצעיר שהיה צריך להיאחז כאן ולהתבסס באזור.

מספר דברים דרושים כדי לשנות את התמונה. הבנים החוזרים מהצבא מבקשים להקים את ביחסם כאן, הם זקוקים לדיור. הבתים שנבנו במושבאים לפני 15 שנה היו בשטח של 40 מ"ר, והם הוגדלו ל-50 מ"ר. בבית כזה גרה משפחה עם 8 ילדים - וזו לא תופעה נדירה. לבן החוזר מהצבא יש לתת בראש וראשונה בית שיוכל לגור בו. הוא לא כל-כך דורש פרנסה, הוא מוכן שדאגת הפרנסה תהיה עליו, אבל הוא מבקש: תנו לי אפשרות לגור במקום בו נולדתי. היום קצב הבניה איננו עונה על הצרכים - ואינני מדבר על בניה באזורים אחרים אלא על העובדות כאן.

אינני מתעלם מהמצב הכלכלי השורר במדינה. מזה שנתיים-שלוש זכינו לפיתוח של מפעלים עצמיים הבאים לשרת את האזור כולו ולענות על צרכיו. אבל כאן אנו עומדים בפני בעיה. לדוגמה, לחבל ארץ זה מביאים עד היום תערובת ללולים מחיפה ומאזורים יותר מרוחקים. אין סיבה שלא יקום מפעל תערובת באזור, שבו יעבדו בני האזור וגם ייהנו מפרותיו. אם הפרוייקט הזה תוכנן ובנייתו תיעצר, פירוש הדבר שנצטרך להוביל תערובת, וחמור מזה - יש מחסור במכונני תערובת בארץ. אם מכוני תערובת לא יקום כאן, לא יהיה מי שיספק תערובת. קיים חשש שהוא לא יקום בגלל מגבלות תקציביות.

כיוון שדאגנו לתעסוקת הבנים ומאחר והמשאבים החקלאיים בחבל זה הם מצומצמים בקרקע ובמים - הוקמו כאן מספר מפעלים אזוריים שמחר נראה אותם לכם. מפעלים אלה התפתחו בצורה יפה, ותוכלו להיווכח בכך מחר. אם התנופה הזו תיבלם בגלל מגבלות תקציביות, מצבנו יהיה חמור. הבניה היא של משרד השיכון, והמימון של הקמת המפעלים האזוריים מורכב מכמה גורמים עיקריים - של משרד החקלאות, משרד המסחר והתעשייה והמחלקה להתיישבות. המצב כבר נותן את אותותיו והוא עלול להחמיר. לפני שבוע קיימנו דיון עם שר החקלאות באותן נקודות שהעליתי בפניכם. בקשה לי אליכם: אנא סייעו לנו במה שתוכלו.

ועוד נחון חשוב המסביר מדוע אנו מבקשים את הסיוע הזה. תוך 3-4 השנים הקרובות יחזרו משירותם הצבאי 1240 בנים למושב הגליל, פרט לקיבוצים. הכוונה היא לגליל, לא לחולה, ליישובים השוכנים בשתי מועצות אזוריות: מרום הגליל ומעלה-יוסף. אנו רוצים שהבנים האלה ישארו באזור. אם נשלים את המושבים האלה בלפחות 60 יחידות חקלאיות למושב, יהיה לנו מקום ל-430 בנים. העלינו הצעה בתנועת המושבים -

ההצעה היא בדיון ואני מקווה שתאושר - בדבר תוספת יחידות לא חקלאיות במושבים הקיימים. בלחצם של הבנים המבקשים להישאר במושבים שלהם ולהתגורר בהם לא ביחידות חקלאיות, יש לנו הצעת פתרון. הפתרון הוא טופוגרפי. אי-אפשר לטפס על הרים אבל אפשר להכשיר שטח בהשקעות לא גדולות ל-350 בתים. במסגרת תחלופה של ראשי משפחות שבדרך הטבע יעזבו את המשקיות יהיו 160 יחידות. יש גם הצעה על הקמת כפרי תעשייה. אנו מתכננים להקים באזור הגליל, פרט לחפץ, 2 כפרי תעשייה עבור 90-100 בנים. כן יאוכלסו המרכזים האזוריים, שבתחילה הוקמו כמרכזי תעשייה. הצלחנו לשכנע וגם קיבלנו הסכמה לכך שאותם מרכזים דוממים ייהפכו למרכזים מאוכלסים. כאן יש מקום לעוד 200-210 בנים.

אלה הם הפתרונות המוצעים כדי להחזיק את אותם הבנים חוץ החומש הקרוב במושבים של חבל הגליל.

היו"ר ש. ארבל-אלמוזלינו : אני מוסרת עכשיו את רשות הדיבור לראש העיר צפת.

מר נחמני : גבירתי היושבת-ראש, חברי הוועדה, אורחים מהערים ומהאזור,

אני שמח שאתם לנים בצפת ומצטער שלא ביקרתם בה. אני מקדם אתכם בברכת ברוכים הבאים. טוב שבסיוור תראו את הנעשה בגליל ותתרשמו ממקור ראשון. אני יוצא מהנחה שהגליל וערי הגליל זוהי יחידה אחת. הבעיות של כרמיאל, מעלות, צפת, קרית-שמונה, חצור שלומי ועכו מסתכמות קודם כל בבעיה של תושבים. לכולן דרושים תושבים. זוהי למעשה נקודת המוצא, שפני המדינה יהיו בכיוון צפון. הגיע הזמן שיביטו לעבר כוכב הצפון, לגליל, שזהו חבל ארץ יפה מאד, יצירת אמנות אלוהית.

הבעיה שלנו היא אכלוס הגליל. היום 52% מתושבי הגליל הם יהודים, ו-48% מיעוטים. אם המצב לא ישתנה הרי עד שנת 1980 יהיו בגליל 53% מיעוטים ו-47% יהודים. זהו האזור היחידי במדינה הנתון בין שני גבולות, גם הגבול הסורי וגם הגבול הלבנוני. יתר חלקי המדינה גובלים או עם הים או עם ארץ ערבית אחת. כאן גבול אחד הוא ממזרח, וגבול שני ממערב. היום הפעילות הבטחונית מתרכזת בצפון הארץ. ואם נאמר כבר "מצפון תיפתח הרעה" הרי אם לא נקדם את פני הרעה היא עלולה להיפתח מצפון.

אני יודע כי על שולחן הממשלה הנוחה חוברת האומרת כי במשך חמש השנים הבאות ייבנו באזור הזה כ-74 אלף יחידות דיור עבור 300 אלף נפש. אני חייב לומר שגם תוספת של 250 אלף נפש יכולים להביא ישועה לאזור.

אני יודע שחבר-הכנסת גיבלבר, מר קניג ועוד חברים, לצערי הם אינם רבים, מנסים למקד את ההתענינות של הכנסת ושל הממשלה סביב הגליל, אבל לא תהיה לכך תמיכה ציבורית מטעם הכנסת ומטעם הוועדות השונות, כל הדיבורים האלה לא יביאו לשום תוצאות. בימיו של אשכול ז"ל, כאשר הונחה אבן הפינה בכרמיאל, דיבר אשכול על יהוד הגליל. טענו לעומתו: אחת מתכוון לאכלוס הגליל. השיב אשכול: אמרתי "יהוד הגליל". הוא שם את הדגש על יהוד הגליל. היום אתה יכול לעלות על אוטובוס בחיפה כדי לנסוע לגליל, אוטובוס המלא מפה לפה ויש בו 5-6 יהודים. אתה ירול לנוע בכבישי הגליל ולפגוש בני מיעוטים. לא יחכן שהגליל, שממנו יצאו חכמה, תרבות ודעה לכל העם היהודי, יהיה חבל ארץ לא יהודי. כאן דרושה לא רק החלטה של ועדת העבודה, אלא התלכדות כל הגורמים סביב הנושא של פיתוח הגליל. אין להסתפק בתוספת של 70 אלף יחידות דיור; צריך לדבר על תעשייה, על שירותים ציבוריים, על מערכת חינוך ותרבות עניפה.

אנו מדברים על אזורי פיתוח שהרכב האוכלוסייה בהם פחות או יותר שווה. יש מקומות שבהם מספר יוצאי אסיה ואפריקה מגיע ל-72%, במקומות אחרים זה מגיע ל-60%. בצפת יש איזון והם מהווים כאן 52%. אנו מעוניינים שהבנים ישחקעו כאן, והם לא ישארו אם לא יהיה להם דיור, אבל לא דיור כמו לכל בני ישראל. כאן דרושים אמצעים ותמריצים מיוחדים

לדיור. הוא הדין לגבי התעשייה, שצריכה לקבל תמריצים מיוחדים. אי-אפשר להסתפק כאן בתעשייה שאיננה עתירת ידע. תעשייה המעסיקה אנשים רבים ברמה טכנולוגית לא גבוהה לא תביא אנשים לאזורי הפיתוח. אם יוחלט על הקמת מפעל טקסטיל בגליל, הוא לא יביא להשתרשותם של אנשים כאן. הבחורים שלנו למדו ורכשו ידע ורמתם איננה נופלת מרמת הבחורים במרכז הארץ. חלה התקדמות רבה בחינוך וברמת השכלתו של הפרט. לכך דרושה לנו תעשייה מתוכננת שצריך להשקיע בה הון.

עקרונית אינני מתנגד לפיתוח מעלה-אדומים, אבל לא על-חשבון הגליל. כל פעם עולה נושא המפנה כספים וכוח אדם למקום אחר, והגליל נשאר בסוף הרשימה. צריך פעם להעלות את הגליל לדאש הרשימה בנושא דיור, תעשייה, מערכת החינוך והתרבות והקמת מוסדות אקדמיים. אנשי קרית-שמונה ומעלות לא צריכים ללמוד דווקא באוניברסיטה בירושלים. לימודים במוסדות להשכלה גבוהה בירושלים, תל-אביב או חיפה, מעודדים אנשים להשקיע במקומות אלה. תושבי האזור צריכים ללמוד באזור כדי שיקשרו את גורלם בגורלו.

המערכת השלמה הזו היא יקרה מאד, ביצוע דורש משאבים רבים. כדי לעמוד בכך כולנו צריכים להיות בדעה שעל הממשלה להפנות משאבים צפויים, לגליל - לאוכלוסיו ופיתוחו. יש כאן מוסדות שאנו יכולים להתפאר בהם. בצפת הוקם בית-חולים מפואר, שנותן לציבור שירותים ברמה גבוהה. אבל אליה זקוק בה: לרופא דרושות חמש שנות התמחות. בצפת מכירים רק בשתי שנות התמחות, ושלוש שנים נוספות עליו להתמחות במרכז הארץ. מדוע אין מכירים בחמש שנות התמחות בבית-חולים בצפת? לאחר תקופת התמחות זו הוא נחשב למומחה. (ה. זינדל: זהו בית-חולים חדש.) בהשוואה לבית-חולים "איכילוב" הוא תמיד יהיה חדש, אבל זהו בית-חולים שיצאו לו מוניטין בגלל שירותיו הטובים.

קיימת החלטה של הוועדה העליונה להשכלה גבוהה להקים אוניברסיטה בגליל. יש לכך סיבה. זוהי אותה ועדה שהקים המנוח אשכול. אשכול היה איש התיישבות, הוא היה איש חזון וידע מהו הגליל. אשכול הוא שהניח את היסודות לתכניות התיישבות של "סוס" ו"תפן". צריך לעורר מחדש את התכניות האלה. יש להקים מוסדות חרבות וחינוך באזור כדי שתושבי האזור ילמדו כאן ולא ילכו לרעות בשדות זרים, כי הם נתפסים ונשארים שם.

אני חושב כי בנושא הקליטה - יש בסיס ועומק חברתי בכל אותם אזורי הפיתוח שהם כבר מתורגלים בנושא הקליטה, היודעים קליטה מה היא וכיצד לטפל בעולה ולא להשאירו בודד, לאחר שהוא בא מארץ אחרת וכאן נולד מחדש. אנו יכולים לקלוט רבבות של עולים. אחת ההחלטות צריכה להיות פניה למשרד הקליטה שיפנה 70% מכלל העולים לגליל.

אכלוס הגליל ופיתוחו צריכים להתבסס על שני מקורות - קליטת עליה חדשה וקליטת זוגות צעירים ממרכז הארץ, כאשר לזוגות הצעירים בפירוש יהיה כדאי מבחינה כלכלית להתיישב בצפת, במעלות או בקרית-שמונה. אם לא יהיו כאן תנאים מתאימים, הם ישארו במרכז הארץ.

צריך לזכור כי חימום בית בצפת כרוך בהוצאה של 350-700 לירות לחודש. אי-אפשר להגיד לתושבי צפת: תוותרו על חימום בתיכם. חוכלו אולי להמליץ בפני המוסד בכך לתת לתושבי האזור הנחות ברכישת דלק להסקה ביתית.

לפיתוח הגליל דרושה גם רשת של כבישים. אחד העורקים המרכזיים הוא כביש שצריך לחצות את הגליל ממערב למזרח, זהו כביש מפרוד לעמיד, שימשיך לינקנעם-זכרון יעקב. עם עורק מרכזי זה לא ייפחח לתנועה, כל חכנית פיתוח לא תהיה מבוססת על תשתית אמיתית. אני מבקש להביא זאת בחשבון. כביש עכו-צפת, כאשר הוא מגיע לפרוד, נשאר כביש מימי המנדט, פרט לשיפוצים פה ושם. גם הכביש מצפת למירון הוא מימי המנדט, אפילו חביות הזפת המהוות את הקיר התומך הן מימי התורכים. כביש פרוד-עמיד מאפשר גישה מעמק החולה דרך צפת לכיוון תל-אביב וחיפה.

כל ערי הפיתוח בגליל זוכות להנחה במס הכנסה, פרט לצפת, אם כי זהו אותו הרכב של אוכלוסייה. גם עניין זה טעון תיקון. אותם יהודים מעטים שגרו בצפת לפני קום המדינה ונלחמו להגנתה הופכים כאילו להיות חוטאים ומחטיאים.

היחסים בינינו לבין מוסדות הממשלה הם טובים. אנו מקיימים יחסים טובים עם שלטונות הצבא, המשטרה ומשרד הפנים. כל אלה מוכנים לסייע אם גם נבחרי העם, היושבים בבית המחוקקים הישראלי, שבפניהם מופיעים השרים אשר צריכים לבצע את התכניות הלכה למעשה, יתנו את ידם לכך.

אני מזמין אתכם לביקור קצת יותר ארוך בצפת.

היו"ר ש. ארבל-אלמוזלינו: נמצא עמנו ראש המועצה המקומית מעלות, ואני מוסרת לו את רשות הדיבור.

מר בן-יעקב: אני אדבר על הבעיות הכלליות בגליל, וחברי יתייחסו לבעיותיה המיוחדות של מעלות.

רצוני להמשיך בנימה של מר נחמיאס, אבל אפסח על מה שהוא כבר אמר.

אותי מפחידות שתי תופעות, ואינני בטוח אם כאשר אנו מתייחסים לסוגיה של יהוד הגליל אנו מביאים אותן בחשבון. נניח לרגע שהיו מנסים לעשות תרגיל פוליטי - וכל זה הוא כמו בן תיאורטי - לקראת אפשרות של חתימת חוזה שלום, ואומרים: חוזה השלום יושחת על כך שאזורים המאוכלוסים ברוב יהודי ישתייכו למדינה יהודית, ואזורים שבהם האוכלוסיה הערבית מהווה רוב - יהיו שייכים למדינה ערבית. במקרה כזה כל הגליל יהיה בשטחה של מדינה ערבית. אותי זה מפחיד כי אני יושב בגליל, חי בגליל ומחזיק את ידי על הדופק. את הישוב שלי מקיפים הרבה כפרים ערבים. אנו מקיימים עם תושבי הכפרים האלה יחסי חברות קורקטיים מאד. בגלל הסיבה הזו השאלה מטרידה אותי מאד.

תופעה שניה המפחידה אותי זו התופעה כפי שנתגלתה בכנס של משכילים ערבים עם ראש הממשלה בנצרת או בראיון עם ארבעה סטודנטים ערביים אשר התפרסם בעתון "ידיעות אחרונות" מאתמול, שבו הם מדברים בגילוי לב. אם היינו הולכים לקראת משאל עם בגליל חוששני שאותה אוכלוסיה שיש לה הכל תעדיף לוותר על מה שיש לה כדי להשתייך למדינה לא ערבית.

שתי התופעות האלה מענינות אותי, ואני חושב שצריך לעשות את הכל כדי ליהד את הגליל במהירות האפשרית, ולא רק בגלל שתי התופעות האלה, אבל הן צריכות לשמש חומר למחשבה כאשר דנים בנושא של יהוד הגליל. גם זאת צריך להביא בחשבון כאשר באים לבדוק מה יש לעשות כדי ליהד את הגליל, לפתח אותו, לחת לו תשתית כלכלית וחברתית ולהביא אליו אוכלוסיה יהודית רבה.

מר נחמיאס אמר כי באזור הצפון 52% מהתושבים הם יהודים ו-48% ערבים. זה היה המצב בשנת 1972. בשנת 1973 היוותה האוכלוסיה היהודית 51%, והערבית - 49%. אם נחלק את מחוז הצפון נראה שיש בו אזורים נרחבים שאין בהם ערבי אחד, כמו עמק החולה או עמק בית-שאן, אבל יחד עם זה יש אזורים בגליל שבהם מהווים היהודים פחות מ-30% מהאוכלוסיה. תופעה זו מטרידה אותי מאד ומדירה שינה מעיני בלילות.

אינני רוצה להיכנס לבעיית הבטחון המורכבת מאד. אתם מכירים אותה כמונו, אבל אנו חוזים אותה על בשרנו. במשך שבועות רצופים איננו יכולים להירדם בלילות, ולא מפני שאנו מפחדים אלא כיוון שפצוח התאורה אינן מאפשרות לישון. מאז המקרה הטרגי, שקשר אותנו עם צפת בברית דמים לכל חיינו, היו עוד מספר חדירות, כמעט כולן באזור מעלות. החוליה בפסוטה וכן חוליה נוספת פניהן היו מועדות למעלות. לא כל-כך פשוט לחיות באזור כזה. כולנו רוצים לשבת בגליל ואנו עושים הכל כדי להיאחז בו. המקרה המחריד האחרון חישל אותנו. אבל זאת אי-אפשר לעשות לבד; העם בישראל צריך להטות שכס כדי לאפשר לנו לבצע את המשימה הלאומית ממדרגה ראשונה של יהוד הגליל. אמנם היחסים בינינו לבין הערבים הם הוגנים ותקינים, אבל כאשר עשרה יהודים נוסעים באוטובוס מלא הנוסע מנהריה למעלות זה משפיע מבחינה מורלית וחברתית על האוכלוסיה של האזור.

לכן צריך להפסיק את הדיבורים ולהתחיל לעשות, גם במציאות הכלכלית החדשה. אני יודע שהמדיניות הכלכלית החדשה מחייבת

אותנו לקצץ בתקציבים ואין מנוס אלא לוותר על הרבה דברים ואף על שירותים חיוניים. אבל גם במצב הכלכלי הנתון צריך לעשות אתנחתא לבחון במה אסור לגעת, היכן אסור להפחית אפילו אגורה אחת, במה צריך להשקיע לפי מה שתוכנן קודם לכן. התשובה היא ברורה לכם. אין דרך אחרת אלא באומץ לב להתמודד עם השאלה הזו ולא לוותר על סכום כלשהו שתוכנן להשקיעו בנושא של יהוד הגליל.

שמענו על המצב הקשה של ההתיישבות העובדת בגליל. אנו שותפים למכאוביה, אנו שכנים ויודעים את המצב. אבל אני מציע לוותר על הפרוייקט של כפרים תעשייתיים. זו לא חוספת של בנים בתוך הכפר, אלא הקמת כפר חדש. אפשר להצמיד זאת לערים הרוצות להתפתח במתכונת הכוללת של אכלוס הגליל ופיתוחו. זה לא יפגע בהתיישבות העובדת ולא יבוא על-חשבון הגדלת מספר היחידות המשקיות במושבים. אינני חושב שהכפרים התעשייתיים יתנו תשובה להתיישבות העובדת. הם יתנו אולי תשובה לאוחס בנים שאינם מוכנים להישאר בכפרים שלהם. אני מציע לכם באומץ לב לוותר על הרעיון ולהסיר את הענין מסדר-היום.

אני מדבר עכשיו כאיש הגליל. אני יודע שהאוכלוסיה הערבית בגליל, לפחות באותו חלק של הגליל שבו אני חי, - ואני מחלק את הגליל למספר אזורים - היא יותר מבוססת מאתנו מהרבה בחינות, וקודם כל מבחינה כלכלית. גם מבחינה חברתית מצבם שפיר. אל תדאגו להם. אם תדאגו להתיישבות היהודית בגליל, גם הם יפיקו מכך תועלת. אני מציע לכם לראות את המצב בישוב שיש לו רשות מוניציפלית מאוחדת. משפחות יהודיות גרות שם בצפיפות של שלוש נפשות ויותר לחדר, ובאותו ישוב יש וילות נאות המעוררות מחשבה. פיתוח הגליל לא יזיק לערבים, ההיפך מזה הוא הנכון. דאגתכם צריכה להיות ציונית לגליל היהודי. אחס כנבחרים העם צריכים לעשות הכל למען יהוד הגליל במהירות האפשרית, כי בנפשנו הדבר.

מר שלמה : רצוני לדבר בשם עיירות הפיתוח קריח-שמונה, כרמיאל, חצור, שלומי ומעלות. אני חושב כי במדינת ישראל כיום צריך לעשות הכל כדי לשנות לעיירות הפיתוח דמות של עיירות מתפתחות ולא מפגרות. כיום בתודעת הציבור מצטיירות העיירות כעיירות בעייתיות, על כל הכרוך בכך מבחינת שירותי חינוך, בריאות ועוד.

חושבני שהיום אין בעיה להפנות את משאביה של המדינה צפונה. לקבלנים יש לחת חמריצים כדי להניע אותם לבנות בעיירות בצפון. בארץ יש להקים תנועה למעבר מהעיר לעיירות הפיתוח. מאז נבחרתי למועצה המקומית של מעלות שמתי לי למטרה לפתח את מעלות, לשנות את פני הישוב. האמת שהמלאכה היא קשה. אני אוהב את הגליל ואת מעלות. למרות שלא נולדתי בגליל אני מרגיש כאילו נולדתי כאן.

שירותי החינוך במקום אינם עונים על הצרכים, ואינך יודע למי לפנות. לאחרונה פנו אלינו מספר בחורים מבני מעלות הלומדים במוסדות להשכלה גבוהה. הם טענו לעומתנו: בעתונות נתפרסם כי לבני עיירות הפיתוח ניתנות מילגות כדי ללמוד במוסדות להשכלה גבוהה, מדוע איננו נעזרים בכך? בחורים היוצאים ללמוד מגיעים עד יאוש. לא תמיד הם מצליחים להמשיך את לימודיהם. בבית זוהי משפחה מרובת ילדים, בחוץ הם נתקלים בקשיים, ובסוף הם נאלצים לחזור.

מר נחמני נגע בבעיה כאובה של הבנים המשתחררים מהצבא. במעלות הבעיה היא יותר רצינית - ואני מדבר בשם כל עיירות הפיתוח שבהן קיימת אותה בעיה. הבחורים חוזרים מהצבא, מנסים להסתדר במקום ובסוף עוזבים. פנינו בענין זה גם לשר המסחר והתעשייה, ותשובתו היתה: איננו יכולים להקים מפעלים ספציפיים שיחיימו לעובדים אלה או אחרים. ברור שצריך להקים מפעלים מגוונים. כיום מקימים או מפעל מתכת או מפעל טקסטיל. הבחורים שלנו רכשו ידע והם רוצים להתקדם. הם רוצים להכות שורשים בעיירה ואין מאפשרים להם זאת.

הזכרתי את שירותי החינוך. אם לא נקנה חינוך מתאים לילדים מהגיל הרך, דרך בית-ספר יסודי וכלה בבית-ספר על-יסודי,

לא נמלא את חובתנו. מי כמונו במעלות חשים את הבעיה הכאובה של "מורי אוטובוס", אותם מורים המגיעים לעיירה בשעות הבוקר ועוזבים אותה בתום יום הלימודים. אנו מתריעים על כך במשך שנים. אנו מבקשים לתת למורה דיור מתאים חינם, לשלם לו תוספת למשכורת כדי שהוא יסכים לבוא לגור במעלות. אולי במשך הזמן הוא יתאהב במקום וישאר בו. לצערנו רק אחוז קטן מהמורים גר ממש בערי הפיתוח. הגיע הזמן לתת למורים את התמריצים המתאימים כדי שיסכימו לגור כאן וכך להקדיש לחניכים מזמנם גם בשעות אחר-הצהרים והערב.

גם שירותי הבריאות במעלות אינם עונים על הצרכים. במעלות יש רופא אחד. כאשר אדם רוצה לעבור למעלות הוא עושה את החשבון, האם יש במקום שירותי חינוך ובריאות הולמים.

שמענו את התכנית בדבר הקמת 70 אלף יחידות דיור במשך חמש שנים. באזור הגליל. לפי קצב הבניה הנוכחי לא נצליח בחומש הקרוב לבנות יחידות דיור עבורנו, שלא לדבר על קליטה. הבניה מתנהלת בעצלתיים. במעלות איננו יכולים לקלוט אפילו משפחה אחת.

מר גלבר:
(מזכיר מועצה פועלי צפת)
אינני ותיק בארץ. הגעתי לכאן בשנת 1948, השתתפתי בבחירות שהתקיימו ב-1950. כבר אז דיברו על מדיניות של פיזור האוכלוסיה. הסיסמה הזו חזרה בכל מערכות הבחירות שהתקיימו במדינה מאז. כל מפלגה אימצה את הסיסמה הזו ולא דאגה להגשמתה במציאות.

כאזרח עסקתי כאן בהרבה מקצועות עד שהגעתי למועצה הפועלים. במשך שנות עבודתי כאן הייתה לי הזדמנות להכיר את האוכלוסיה המגוונת. בקרב חברי-הכנסת לא היו חילופין רבים. הם באים לבקר בצפת ורואים את העיר דרך המשקפיים של בתי-המלון. שמעתי שאחד מחברי הכנסת עבר לגור בקריית-שמונה. לו שלחתם חבר-כנסת אחד לכל ישוב בצפון, הכנסת לא הייתה שקטה עד אשר היה מתבצע המבצע של יהוד הגליל.

אני מרגיש חובה להמחיש בפניכם את מצבה של צפת בצורה פרוזאית יותר. אינני יודע איך הייתם מגיבים לו ראיתם ילדים קטנים, ילדי משפחות מרובות ילדים, קמים בבוקר כשרגליהם קפואות וצבען סגול בגלל הכפור. אני ראיתי זאת במו עיני. הייתי עובד קהילתי וביקרתי בהרבה בתיים. יש בצפת משפחות רבות שידן איננה משגת לקנות נפט, ולא רק היום לאחר שמחיר הנפט כה התייקר, אלא גם קודם לכן. גם לפקיד בצפת אין אמצעים כדי לחמם את דירתו, ומה יגידו המשפחות מרובות הילדים שאמצעיהן מצומצמים? חימום הדירה בצפת כרוך בהוצאה של 600 לירות לחודש. רוב פועלי התעשייה בצפת אינם משתכרים יותר מאשר 900 לירות נטו לחודש. האם הם יכולים להפריש סכומים כאלה לחימום הדירה?

בצפת יש שכונות שאינן שונות משכונותיה של קריית-שמונה. גם לאוכלוסיה הזו יש לתת תמריצים כדי שירצו לעבוד יותר בדרך של הנחות במס הכנסה. תוספת של 400 לירות הכנסה פטורה ממס הייתה יכולה לשפר בהרבה את מצבן של המשפחות האלה וגם להאציד את העיר קדימה.

ד"ר רייס:
לא אחזור על דברי החברים. אני עוסק כאן בבעיות קליטה, בהבאת אנשים לגליל אם לבית-חולים או למקום אחר. כל הבעיות שהעלה החבר ממעלות הן נכונות. שירותי החינוך והבריאות אינם מניחים את הדעת. במשך השנה, בעיקר אחרי כל אסון, יש כאן מצעד של שרים, אבל שום דבר לא משתנה.

אתם מחפשים דרכים ואמצעים איך לעזור לנו. אחד הדברים המפליאים אותי מאז נטלתי על עצמי את התפקיד שאני ממלא זוהי החולשה של השלטון, החולשה שלכם. ולמה מכוונים דברי? - יש בארץ מספיק מוסדות גדולים ועשירים היכולים לפתור את הבעיות, בלי לשלם פרוטה נוספת למורה או לרופא הבאים לכאן. האגואיסם של המוסדות, הניזונים

מהקצבות ומענקים של הממשלה, אם זה "הדסה" בירושלים או מוסדות להשכלה גבוהה גדולים ומוצלחים במרכז הארץ, הוא בעוכרנו. מוסדות אלה היו יכולים לפתור את הבעיות שלנו. ואני מציג שאלה פשוטה לחברי-הכנסת: האם לא הגיע הזמן להיכנס לעובי הקורה ביד ברזל ולהנהיג מדיניות ממשלתית המחייבת בעלי מקצוע לשרח בגליל? לדוגמה, יש לומר לרופא צעיר הבא לבית-החולים בילינסון, שזהו אחד מבתי-החולים העשירים בעולם, שהוא לא יוכל להשתלם שם אלא אם כן עבד 3-4 שנים בבית-חולים בגליל, וזאת בתוקף מדיניות מוצהרת של הממשלה. שיטה זו פועלת בארצות רבות המחפשות דרכים לפתור את הבעיות של הפרובינציה.

י. דרניצקי (יודין): חושבני שההסתדרות הרפואית תכריז על שביתה.

מר קניג: השאלה אם אתה כאיגוד מקצועי לא חתמוך בה.

ד"ר רייס: אינני אומר שדרך זו היא אידיאלית. היינו

רוצים שאידיאליסטים יבואו להתיישב כאן. קיימת תופעה סוציאלית מעניינת: הוקם כאן בית-חולים חדש. התפנו כאן משרות גבוהות ונכבדות. דעו לכם ששום ישראלי צבר או ישראלי ותיק לא הציגו את מועמדותם למשרות אלה. זוהי תופעה מדאיגה. אם לא היו באים לכאן עולים חדשים אידיאליסטים לא היינו יכולים להפעיל את המוסד.

אתם מבינים שדרושים שירותי חינוך ובריאות, שדרושה תשתית לתעשייה וכן תעשייה מפותחת. כל זה מחייב הזרמת אמצעים של המדינה. אינני יודע אם למדינה יש אמצעים מספיקים לכך. יתכן שיותר חשוב לקנות מטוסים מאשר להקים מפעל בגליל. אינני יודע ואינני מתיימר לדעת מה עדיף. אני אומר שהשלטון בארץ צריך להציג תנאים למוסדות שאליהם הוא מזרים כספים ולחייב אותם להושיט את העזרה למקומות שם היא דרושה.

היו"ר ש. ארבל-אלמוזלינו: במהלך הסיור וגם הערב אנו מרגישים

שהדמות החיה בגליל, שמזכירים אותה לטובה בכל מקום, זהו הממונה על המחוז בגליל, מר קניג. נמסור לו עכשיו את רשות הדיבור.

מר קניג: נאמר כבר שהגליל הוא אזור הנתון בין שתי

חזיתות. אני רוצה לספר לכם על אזור הנתון בשלוש חזיתות. בחזית הירדנית הבעיה איננה של יהוד האזור, אבל בהחלט יש שם בעיה של אכלוס. בעיירה בית-שאן או אפילו בישובים בבקעת הירדן בעיית האכלוס של יהודים היא אולי בולטת לעין פחות מאשר כאן, אבל מהותית היא איננה פחותה. מכאוביה של בית-שאן הם קטנים מאלה של מעלות, אבל הם לבטח גדולים מאלה של צפת וכרמיאל.

שמענו הרצאה מעניינת מפי מר נחמני, איש הסוכנות היהודית. לי נדמה שצריך לעשות בדיקה חוזרת של כל הנושא של כפרים תעשייתיים. באים להקים כפר שיהיה מבוסס בעיקרו לא על חקלאות אלא על תעשייה ובדרך זו לפתור את הבעיה של בני ההתיישבות. אתה נקבת במספר של 1240 חיילים חוזרים. אני סבור כי מוטב לחזק את התשתית החברתית של הערים כמו מעלות ושלומי מאשר להקים כפרים חדשים. חשוב כי בשלומי יהיו הרבה יותר תושבים כדי שאפשר יהיה לתת בה שירותים יותר טובים ולהקים בה מגדל מים. במלחמת יום-הכיפורים היתה בעיה בשלומי וצריך היה להביא מים בטנקים. וכאשר אני פונה בענין זה למשרד השיכון טוענים לעומתם: הקמת מגדל מים ל-2000 תושבי שלומי עולה מיליון לירות, והם אולי צודקים. (מר נחמני: הם לא צודקים) לי נדמה שיש צדק בטענתם. יותר זול להניח צינור.

כל נסיון חדש כרוך בבעיות, וכאן עומדים להקים משהו חדש שלא קיים בארץ. את הכספים האלה מוטב להוציא על סלילת דרכים ועל חיזוק העיירות הקיימות. לפני שניגשים לביצוע החכנית יש לעשות בדיקה חוזרת. הנושא הזה טעון הרהור שני.

יחד עם זה רצוני לציין כי הפתרון המוצע בדרך של התיישבות, ואפילו בדרך של הקמת כפרים תעשייתיים, לא יענה על הבעיה של יהוד הגליל. המספרים שדובר בהם אינם מתיימרים לענות אפילו בעשרה אחוזים על הנושא של יהוד הגליל. יהוד הגליל מחייב מספרים הרבה יותר גדולים.

כמה מלים על צפת. התכנון של צפת לשנת אלפיים הוא ל-100 אלף תושבים. כדי להגיע למספר כזה של תושבים עשינו כמה צעדים מוקדמים. הורחב תחום השיפוט של צפת והוא כולל גם ישוב ערבי בשם עקרבה, שתושביו מקבלים שירותים כמו כל תושב בצפת. כן מתוכננות הדרכים באזור. הבעיה הרצינית תהיה בעיית התעסוקה. צריך יהיה להקים מערך שלם של תעסוקה למספר כזה של תושבים, וזאת כאשר צפת נמצאת באגן הכינרת ויש בעיה של זיהום נחלים ואגמים המתנזים לכינרת. איתרנו שטח תעשייה ליד אליפלט שיענה גם על בעיות התעסוקה של חצור. הכוונה היא שצפת תפתח כאזור קיט עם מתקנים מחאימים ולא רק בתי-מלון. המגמה היא שצפת תהיה מרכז של מדע ותרבות. כך היה במאה ה-15 ובמאה ה-16, ואפשר להחזיר עטרה ליושנה, בעיקר בתחום תרבות ישראל. נעשו צעדים ראשוניים על-ידי הקמת אגודות שונות. יש טיפול בתבאת קבוצה מגובשת של בעלי מקצוע אקדמאים שתיישבו כאן. יש נסיון של קליטה קבוצתית על-ידי הבאת קבוצה של אקדמאים דתיים מארצות-הברית.

מר נחמיאס:
מדובר על הקמת רובע עירוני בשיתוף עם הסוכנות היהודית עבור יהודים מארצות-הברית, אנגליה וארצות אירופה אחרות.

מר קניג:
אני מקווה כי בעזרת הגורמים השונים נצליח להגיע למימוש התכנית עד שנת אלפיים. לתשתית של אזור התעשייה יש הקצבה של יותר מ-5 מיליון לירות. הכוונה היא לדאוג כבר עכשיו למקורות תעסוקה.

ומכאן לנושא הערבי שהטריד כמה מחברי הוועדה. מתוך 79 רשויות מקומות הקיימות במחוז יש 32 רשויות של מעוטטים. בנוסף לכך אנו מקיימים פעילות מתמדת בנסיון לשלב את המיעוטים לעדותיהם. בתוך המערך המוניציפלי הכולל יש כמה נסיונות שחלקם הצליחו וחלקם לא. הקמנו מועצה אזורית אחת רק מכפרי מיעוטים. ההתנגדות שם הייתה הרבה יותר חריפה מזו ששמעתם עליה היום. אני חושב שהקמת המועצה האזורית הצליח מעל למצופה. בתוך כמה מועצות אזוריות שיבלנו כפרים ערביים. במועצה האזורית גלבוע שילבנו את הכפרים מוקיבלה וסנדלה ליד ג'נין. במועצה האזורית יזרעאל מטפלים בכפרים סולם, מסר ונאורה. במועצה האזורית מרום הגליל שיבלנו את הכפרים טג'ר וריחניה. עקרבה נכלל בתחום השיפוט של צפת. אנו עומדים להקים מועצה אזורית של שני כפרים בדואים טובה וזנגריה.

ועכשיו אני מגיע לשני הכפרים בהם ביקרתם: דיר-אל-אסאד ובעינה. בתוך כל המערך אלה הם שני הכפרים הבעייתיים. השר שיטריט ז"ל טיפל בהם בזמנו. הבעיה היא שדיר-אל-אסאד הוא כפר מוצלח ואילו בכפר בעינה שולטת משפחה נוצרית, ויש קנאה בין שני הכפרים. על רקע זה הם סירבו להתכנס תחת כנפי גג אחד של מועצה מקומית אחת. אין צורך להוסיף נימוקים למצב האובייקטיבי המחייב הקמתה של רשות מקומית אחת לשני הכפרים. אחרי שהשתכנעתי שהעניין לא יצלח מטעמים לא הגיוניים, אמרתי: ניחא, תהיה מועצה מקומית נפרדת. התקיימו שלוש ישיבות שבהן הם היו צריכים לסכם מי יהיה היו"ר, ובשיבה שהתקיימה במשרדי התפוצץ כל העניין בין אנשי דיר-אל-אסאד. אני מקווה שתוך ימים מספר ייחתמו המסמכים. הם מונחים על שולחנו של השר.

בממשלה קיימת חלוקת תפקידים בין משרדי הממשלה, וכל משרד צריך לפעול בתחום שהוא מופקד עליו. בבעיות של בתי-ספר צריך לטפל משרד החינוך. בתחום של כבישים וכבישי גישה מטפל מע"צ שנמצא במסגרת משרד העבודה.

שהיא מבוססת גם על הפעילות בתחום הכפרי, תוך שילוב העולים בפיתוח העיר. יש חכנית כזו ביחס לבאר-שבע. במידה והנסיון הזה יצליח אפשר להרחיבו ולעשותו גם בערים אחרות.

מר וגנר:

ראש המועצה
כרמיאל

איך אני רואה את הנושא של פיתוח הגליל? מה קרה בעשור האחרון בערי הגליל? אקח כנקודת מוצא את שנת 1964, שנת יסוד העיירה שלנו, בתקופת כהונתו של אשכול ז"ל כראש ממשלה. זו הייתה התקופה שבה הגליל החל לקבל תנופה. בעשור האחרון הונחתו עלינו שלוש מכות חזקות. ואינני מדבר על כרמיאל, אלא על כל ערי הפיתוח. במיוחד נפגעו העיירות הקטנות. בשנת 1965 חזינו על בשרנו את הפסקת העלייה הטוטלית. כמעט לא הגיעו אז יהודים לארץ. בשנת 1966 היה מיתון, ובשנת 1967 הייתה מלחמת ששת הימים. שלוש תופעות כאלה העוברות על ישוב שזה עתה קם יש בהן כדי לעכב את המשך הפיתוח לשנים רבות.

בעשור האחרון היינו עדים לתופעה של חילופי אוכלוסין בצורה מדהימה בעיירות שלומי, מעלות וקריית-שמונה. תופעה זו לא פסחה גם על צפת, כאשר האוכלוסייה הטובה והמבוססת מצאה את דרכה החוצה ואילו האוכלוסייה הנחשלת נשארה במקום. נשאר משקע סוציאלי המלווה את העיירה הקטנה עד היום.

אני מאמין עדיין בציונות, אבל אינני מאמין שרק בציונות אפשר יהיה לאכלס את הגליל או לשנות את דמותו. חייב להיות טיפול שורשי בבעיה. יש נושאים שצריך לבחון אותם מחדש, ואחד מהם הוא הנושא של קליטת העצמה. אם נערוך סקר בערי הפיתוח כדי לדעת איך הגיעו לשם העולים, כמה מהם נשארו וכמה עזבו - התוצאות לא תהינה מעודדות. הצענו את ההצעה לפני מספר שנים. אמרנו שכוח המשיכה של הגליל ייקבע על-ידי יצירת פער בין התנאים שמקבל עולה ההולך לגליל לבין התנאים המקבל עולה ההולך לאזורי הארץ האחרים. אנו עדים לתופעה שעולה אקדמאי יכול לקבל באזור החוף דירה בשטח של 120 מ"ר, ואף למעלה מזה, ואילו בכרמיאל הוא איננו יכול לקבל דירה כזו. צריך היה לומר לעולה: אם תלך לעיר פיתוח בגליל תהיה רשאי לרכוש מכוננית פטורה ממסים, אבל אם תלך לאזור החוף לא תינתן לך ההטבה הזו. צריך ללכת לקראת פתרון דרסטי ולא להירחע. מערכת תמריצים כזו לאלה ההולכים לערי פיתוח לא תעלה למדינה יותר כסף, אבל היא תביא לתוצאה שאנו רוצים בה. אני מאמין ששיטה כזו של תמריצים תניע אחוז גבוה של העולים ללכת לערי פיתוח.

הדבר אמור גם בנושא של זוגות צעירים.

אבל פרט לנושא הדיור, יש משקל נכבד גם לנושא של השירותים שגם אותו יש להביא בחשבון. הפתרון לא יכול להיות סטנדרטי. אם יטפלו בנושא באופן שורשי יש סיכויים לקדם את פיתוח הגליל.

נחטא לעצמנו אם מחר יתפרסם בכלי התקשורת

כי ראשי ערי הפיתוח בגליל התכנסו בצפת ובכו בפני ועדת העבודה על מצבם הקשה והציגו בפניהם תמונה שחורה. איננו צריכים לטפוח לעצמנו על השכם, אבל נעשו דברים גדולים בערי הפיתוח. עלינו גם לחשוף את נקודות האור - ויש הרבה נקודות אור. כאשר מציגים את הבעיה צריך להראות את הצל ואת האור, ואל לנו לומר כאילו לא נעשה דבר בערי הפיתוח, כאילו ערי הפיתוח הוזנחו, כאילו אלה ערים שאי-אפשר לחיות בהן. אם כך נציג את הדברים, אין שום סיכוי שיגיעו אנשים לערי הפיתוח.

א. גיבלבר:

אתם יודעים איזה נזק גרם לגליל אותו עניין של דירות שכורות לעולים במרכז הארץ? לעולים ניתנה הבטחה שהם יקבלו שיכון של קבע באותו אזור.

יש 14 ערי פיתוח בגליל. איך מתאר לו בן-יעקב

אח מצבן של ערי הפיתוח האלה בלי המושבים והקיבוצים המקיפים אותן? אלה הן נקודות אור במפת הגליל, המבצרים של הגליל. גם אלה דרושים לנו.

בישיבות ועדה העבודה הופיעו שרים ואנשי מינהל מקרעי ישראל. הוצגו בפנינו תכניות שונות לפיתוח הגליל. שר השיכון הציג תכנית חומש המייעדת 74 אלף יחידות דיור לגליל. אבל בתכנית זו מדובר על 146 אלף יחידות דיור במרכז הארץ. אנשי המינהל הבהירו לנו שרק בשלושה מקומות בגליל יש תכנית מתאר סופית. המינהל מוכן להקצות קרקע, הוא רק מבקש לסמן את המקומות. שר המסחר והתעשייה טען לעומתנו, שהוועדות המחוזיות בולמות את הפיתוח בכך שאינן מאשרות את התכניות. אתם חייבים לתת לנו תשובה על כך. אם קיים פיגור חסבירו לנו מה הסיבות לכך ופה ניתן לעשות כדי להדביק את הפיגור.

לצפת יש תכנית גרנדיוזית, אבל בינתיים אין שטח לבניה. בכרמיאל בונים 1000 יחידות דיור, ובתכנית 7000 יחידות נוספות. אדמה יש ל-3000 יחידות. בכרמיאל יש שטח של 300 דונם לתעשייה. אבל בצפת חוששני שלא יבנו במשך שלוש השנים הקרובות.

שמענו כי 500 משפחות מחיפה העובדות ברפאל הביעו נכונות לעבור למעלות ולבנות לעצמן דירות. אם נכון הדבר, מסרו לנו את העובדות כי אנו רוצים לסייע לכם בעניין זה, כי זהו מבצע קונקרטי וחשוב לזמן הקרוב ביותר.

8. אמיר:
כאיש עיריית פיתוח וכאדם שגר בעבר בגליל - אני ממש נבוך. כאשר נסענו בירידת התלולה והמסוכנת לצפת וראינו את הנוף הנפלא ונשמנו אוויר הרים צח, חשתי לעצמי: כאן אפשר לחיות חיים נפלאים. לדעתי אפשר רק לרחם על היהודים הרבים הגרים במרכז הארץ, הסובלים מבעיית של איכות הסביבה. הם אינם יודעים מה הם מפסידים.

שמענו דברים חשובים מפי ראשי הערים, אבל אתם חייבים להוות כוח מרכזי המפעיל לחצים, שאם לא כן כל המלל הזה יחלוף עם הרוח ולא יאשר ממנו דבר. כאיש הנגב הצעתי הצעה לסדר-היום בעניין פיתוח הנגב ואכלוסו ותיעוש הנגב. חוספת של 3 מיליונים יהודים היכולים להתיישב בנגב יכולים לחולל נפלאות. אבל גם כתושב הנגב אני חושב שעדיפות יש לתת לגליל. היום השתכנעתי בכך.

מה עלינו לעשות? אסור לנו לתת מנוח לשרי ממשלת ישראל עד שיאמרו דברים ברורים ומוחלטים, כי סובסידיה, עזרה ותמריצים נותנים לאלה ההולכים לאזורי פיתוח, וקודם-כל לגליל. למרכז הארץ ילכו אנשים שיש להם אמצעים. - ראינו מה עשה סנטור אחד בארצות-הברית, שכולנו מוקירים אותו, למען פתיחת שערי בריח-המועצות לעליית יהודים. אם יתלכדו מספר חברי כנסת ופעילו לחץ על השר אלון, הוא כאיש הגליל יושיט את עזרתו. וכדי להביא אנשים לגליל לא מספיק שיהיו דירות ושתהיה תעסוקה. אם לא יהיו כאן שירותי חינוך ראויים לשמם, אם לא תהיה כאן אווירה חברתית ותרבותית נאותה - אנשים לא יבואו.

כן יש לפתח כאן רשת של כבישים ענייניים לא רק לתל-אביב וחיפה אלא גם מחיפה לעכו, לשלומי, לצפת ולחצור. אלה צדיכים להיות כבישים דו-מסלוליים שלאורכם יקומו ערים וישובים.

בנושא ההקלות במס - במבט כללי אתה רואה שכל אחד רוצה להיות משוחרר ממס הכנסה, ומי ישלם מסים? יחד עם זה ברור ש-29 ערי הפיתוח זכאיות לתמריצים לעומת מרכז הארץ. את העול יש להכביד במרכז הארץ.

יש להכריז על שבוע הסברה ובו להראות את האור הנפלא הגנוז באזורי הפיתוח. בעתונות קוראים על הדחות ועל עניינים שוליים. בעיריות תל-אביב ורמת-גן יש דברים חמורים פי כמה, אבל על כך אין שומעים. לרעי מעיריות הפיתוח אני מציע לעשות את החשבונות בבית פנימה, ובחוף להראות את האור. אם יהיה אור - יהיו תושבים.

יש להפעיל לחץ על הממשלה כדי שתפסיק מתן הטבות במרכז הארץ. תמריצים יש לתת רק לאזורי פיתוח.

אולי נעשה עכשיו פעולה מיידית אחת. נציע הצעת חוק אשר תאפשר לתושבי אזורי פיתוח במקומות קרים במיוחד לרכוש תנורי חימום בלי לשלם מס קניה עליהם וכן לרכוש דלק להסקה במחצית המחיר. אם כל חברי הכנסת מהאופוזיציה והקואליציה יחנו ידם לכך, אני משוכנע שעוד בחורף זה ניתן יהיה לפתור את הבעיה.

א. אבטבי :

אני מצטער שראשי המועצות האזוריות יוסף ומרום-הגליל אינם נוכחים בפגישה זו. אני שמח שמנהל חבל הגליל הציג את בעייתם ~~דאשנה~~. מנהל החבל אמר שאלמלי טעות בניווט היו החבלנים נכנסים לאחד המושבים. רצוני לשאול: האם אתם שבעי רצון מאמצעי הבטחון הקיים בישובים לאורך הגבול? לפני חודש סיירתי באזור וראיתי שבמספר מקומות הגדר היתה פרוצה, התאורה לא היתה טובה ולא היתה שמירה. המקרה שאירע אמש בריחניה מחייב אותנו לנקוט אמצעי בטחון יותר יעילים כדי שגם במקרה של חדירה אפשר יהיה למנוע אסונות. צריך לעשות הכל כדי למנוע חדירות, אם כי קשה למנוע זאת לאורך גבול כה ארוך.

לענין הכפרים התעשייתיים - אני הבנתי שהם יהיו משולבים בחקלאות ביחית. (מר א. רוזנמן: לא חקלאות, אבל על בסיס קרקע ומים.) כפרים כאלה יביאו ברכה לגליל! אינני מציע לזנוח את הרעיון. אם ניתן לפתור את הבעיה של בני המושבים בגליל על-ידי הקמת כפרים תעשייתיים, זה חיובי מאד. מדוע באזור דלתון ועלמה אינכם מתכננים כפרים תעשייתיים? אלה הם מושבים של 100 יחידות, ובניהם אולי יאלצו לעשוב את המקום.

השאלה היא - כיצד להגיע להחלטה שלא יינתן

דיוור מסובסד במרכז הארץ?

התכנית של שר השיכון מבוססת בין היתר על הפיכתם של 30 אלף דונם אדמה חקלאית לקרקע למגורים ולתעשייה. אנו עדים לתופעה לפיה בעיית המזון בעולם הולכת ומחריפה. למדינה כשלנו הנמצאת במצור אסור להפוך קרקע חקלאית לקרקע לבניה. בגליל אפשר למצוא קרקע למטרות אלה.

אולי מותר לי להשיא עצה לראשי הערים בגליל להקים גם כאן גוף במתכונת של ועדת-הנגב, אשר עוסקת בנושאים של מים, כבישים, שירותי חינוך ובריאות וכדומה. ועדת הנגב מורכבת מראשי הערים, ראשי המועצות האזוריות ואנשים פעילים בהתיישבות. היא מצליחה להזיז דברים. יש לי הכבוד להיות חבר בוועדה זו ואני יכול להעיד שלא פעם אנו מעמידים את שרי הממשלה בפני מצבים לא נעימים וכופים עליהם את דעתנו. לדעתי גם בגליל צריך להיות יד מכוונת ומרכזת כזו. אני מאמין שגם בדרך זו ניתן להגשים את היעד של פיתוח הגליל.

י. דרניצקי (יודין) : אני מניח שזו לא השעה להציע הצעות מפורטות.

אעיר כמה הערות כלליות. בנושא של אכלוס הגליל, הפניית עוללים לגליל ופיתוח הגליל, אם אבוא לסכם את הרשמים של היום, הרי מה שראיתי - אם כי זה לא היה כל-כך חדש עבורי - היה יותר יפה ויותר מרשים מאשר כמה מאתנו תיארו לעצמם ומכפי שאנשים רבים בארץ חושבים. לעומת זאת, אי-הבהירות והתהיה ביחס לעתיד גם הן גדולות פי כמה ממה שאפשר היה להעלות על הדעת אם מביאים בחשבון שהמשימה החיונית בגליל היא זו שהיתה לפני עשר שנים כאשר הוקמה כרמיאל. מאז לא היתה התקדמות.

המסקנה היא שמוכרח לקום רשות הגליל. אם אכלוס הגליל זוהי אחת המשימות המרכזיות של ישראל בשעה זו, הרי שצריך לקום מוסד מרכזי בעל סמכות מטעם ממשלת ישראל לתיאום בין התכניות של המשרדים השונים, שהן לעתים סותרות ומנוגדות, אשר יהיה מוסמך להחליט באופן ברור מה מתכוונת מדינת ישראל לעשות בגליל במשך חמש השנים הקרובות ויחיל לעשות. בוועדת העבודה אנו יושבים על מדוכה זו כמה וכמה שבועות. כל ישיבה הביאה לנו הפתעה. באחת הישיבות התברר שיש ויכוח בין מינהל מקרעי ישראל לבין משרד השיכון. גם בישיבה בירושלים וגם בישיבה זו אנו שומעים מפי חברים נאמנים, המשקיעים מאמצים לפיתוח הגליל, נימות שונות והערכות שונות ביחס לסיכויי פיתוח הגליל. זה הופך להיות אחד הבלמים שמוכרחים להתגבר עליו. חייבת להיות רשות אקסקוטיבית-

אדמיניסטרטיבית מתאמת שממשלת ישראל מטילה עליה להזיז את העניינים תוך כפיית רצונם של הגורמים הנוגעים בדבר.

אני מניח שוועדת העבודה אולי תסטה הפעם מהנוהל הרגיל ותזמין לישיבת הסיכום את ראש הממשלה. השתתפותו של ראש הממשלה בישיבת הוועדה היא חיונית כדי להבהיר לו את מידת הדחיפות שחברי הוועדה מייחסים לנושא.

אינני רוצה להיכנס לוויכוח עם גדולים ובקיאים ממני שחשבו על הקמת כפרים תעשייתיים ועל אפשרות של פיתוח חקלאות עם קרקע ומים. אני מבקש להעיר כמה הערות. אני חושב שהבעיה הפוליטית-אסטרטגית של הגליל - ויש אנשים הטוענים שקודם-כל צריך לפתור את הבעיה הפוליטית - דורשת בשלב זה פיזור המאמץ ולא ריכוזו. צריך לקדם את כרמיאל ואת צפת אבל לא בצורה של הקמת 2-3 ערים בגליל שיבלעו את כל המאמץ. כיום המצב בגליל הוא פרוץ יותר מאשר סגור. תכנית הפיתוח צריכה להיות מכוונת ליצירת נקודות אחיזה שתסייענה לפתור את הבעיה הפוליטית-אסטרטגית של הגליל בשלימותו, מחוץ הנחה שפיתוח לעומק יבוא בשלב השני. גם בעיה זה מחייבת לדאוג לא רק לדיור אלא גם לעבודה. שמחי לב שהיום דובר יותר על הקמת שיכונים מאשר על יצירת מקורות תעסוקה. הרשות שתוקם תענה לבעיה זו וגם לבעיה של התמריצים.

גם לעתיד אינני רואה אלא את הדרך הסינתטית. אינני יודע מדוע סתמו את הגולל על פיתוח חקלאי של הגליל. אני סבור כי בלי פיתוח חקלאי אשר ילווה את ההשקעות בכפרים תעשייתיים ובערים לא יהיה הפיתוח שלם.

אני חושב שלגליל יש הרבה נתונים טובים שיש בהם כדי למשוך אנשים. צריך להתחיל לפרסם את הגליל. לגבי הרבה אזרחים ישראלים הגליל זוהי ארץ לא נודעת. את המצב הזה צריך לשנות. אם זה יתפרסם יחד עם תכניות לשיכון ולתעסוקה - יהיו גם מועמדים רבים.

ביקרנו היום בשני כפרים ערביים. כשם שקיימת בעיה פוליטית שאיש איננו יכול לברוח ממנה והיא לוחצת עלינו, זו הבעיה הפוליטית של התיישבות יהודים בגליל-- (מר בן-יעקב: צורך לאומי.) זהו צורך לאומי, צורך פוליטי, להחיש את התיישבות היהודים בגליל. באותה מידה קיים הצורך הפוליטי להבטיח את הלויאליות של האוכלוסיה הערבית המקומית למדינת ישראל. העניין מחייב תשומת-לב מירבית לרחשים המגיעים משם. ביקרנו היום בכרמיאל ובשני הכפרים הסמוכים לה. כדי לעמוד על מצב הכפרים בהשוואה למצבה של כרמיאל לא היינו צריכים לשמוע את אנשי הכפרים, כי שמענו את דבריו של ראש המועצה כרמיאל. הוא הקדים את העסקנים הערביים בהבליטו את ההבדלים בכמה וכמה שטחים. אלה הם צרכים פוליטיים ולאומיים של מדינת ישראל.

א. מויאל:

לא הייתי רוצה כי בלהט הוויכוח נאבד את חוש הפרופורציה. אם מסתכל על המפה ורואה את התפלגות האוכלוסיה של מדינת ישראל: 70% של האוכלוסיה מתרכזים באזור המרכז, 9% בגליל, 11% בדרום, ובנגב רק 6%. רוב האוכלוסיה נמצא במרכז הארץ. מבחינה כלכלית, חברתית, אקולוגית ובטחונית המצב הקיים היום איננו בריא ואיננו רצוי למדינת ישראל. הבעיה היא אכלוסו של האזור דל האוכלוסיה במדינת ישראל. איך לשנות את ההתפלגות של האוכלוסיה במדינת ישראל - זוהי הבעיה. אסור לנו להציג את הבעיה כאילו קיימת תחרות בין הגליל והנגב, השאלה היא: הגליל או המרכז; הנגב או המרכז? ואם השאלה היא מתן עדיפות לנגב או לגליל, אני בעד עדיפות לגליל. כי בגליל זוהי בעיה בטחונית; אם הגליל ישאר ריק מיהודים - מישהו אחר יתפוס אותו. אולם בהגדרה ההתפלגות היא לא רצויה ואנו צריכים לפעול כדי לשנותה.

הממשלה עשתה מה שעשתה, אבל על השלטון

מופעלים לחצים. קיימת מדיניות של פיזור האוכלוסיה ושל יישוב אזורים דלי אוכלוסין, אבל הממשלה לא פעם הולכת בדרך הקלה. כיום כולנו יודעים שאת הנגב יש לפתח ואת הגליל יש לאכלס. אבל כאשר שר השיכון מביא תכנית

חומש לבניית 370 אלף יחידות דיור באזורים שונים בארץ, הוא מועיד למעלה ממחצית מספר היחידות למרכז הארץ.

א. אבטבי: אם נתנגד, זה לא יקום ולא יהיה.

א. מויאל: לא פעם נוטים ללכת בדרך סלולה המובילה למרכז. היום יש נציגות לא רק למרכז הארץ, ולא רק

מרכז הארץ מפעיל לחצים.

היום הבעיה של העולם כולו ושל מדינת ישראל היא בעיית המזון. יש בעולם אזורים שיש בהם רעב. הרזרבות הקרקעיות במרכז הארץ נאכלו. אין שם כמעט קרקע פנויה. נשארו קרקעות קצת בגליל והרבה בנגב. הבעיה היא לא צפת ולא כרמיאל, הבעיה היא של אזורים דלי אוכלוסיה שאותם צריך לפתח. הבעיה היא איך לנצל כהלכה את הקרקע שנותרה, איך נצליח לספק את המזון הדרוש לתושבי מדינת ישראל. באפריקה קיים מחסור במזון. בהודו במקום לדאוג למזון עוסקים בפיתוח כורים אטומיים. צריך לזכור שאחת הבעיות שלנו היא היבוא, ובין היתר אנו מייבאים מזון. וכאן נשאלת השאלה: למה נייעד את השטחים שבידינו, האם נייעד אותם רק לתעשייה או גם לתעשייה וגם לחקלאות?

פ. גרופר: אני רוצה לנסות להציג באופן אובייקטיבי את המצב בגליל. ברור שהמצב איננו טוב. בשבועות האחרונים שמענו בוועדה על קשיים רבים. אני רוצה לשאול את אנשי הסוכנות, עם כל ההערכה למחלקה להתיישבות: מדוע כל התכניות הגדולות והיפות של הסוכנות נעשו רק בתקופה האחרונה ולא לפני עשר שנים? האם רק עכשיו נודע לנו שיש עזיבה של זוגות צעירים מקרית-שמונה? ראש המועצה קרית שמונה אמר במפורש כי הזוגות הצעירים עוזבים את קרית-שמונה בגלל מחסור בדיור. אם המצב הוא כה חמור - ואני מסכים שהוא חמור - מדוע לא נערכנו כדי לטפל בו בעוד מועד? זה לא דבר חדש. הבעיה קיימת במשך שנים.

היום הפריפריה של ירושלים עומדת בראש דאגותיה של ממשלת ישראל. אכלוסה של הפריפריה של ירושלים היא שאלה פוליטית ובטחונית ממדרגה ראשונה. קיימת בקעת הירדן שם הבעיה היא רצינית ולא מצליחים להתגבר עליה. קיים הגליל על בעיותיו, שכולנו מכירים אוהן. ואנו חיים בתקופה קשה ונחונים במצב כלכלי קשה. אנו כחברי כנסת נשתדל לעשות ככל שנוכל. ברור לי שהתקופה איננה נוחה. אם התכנית לבניית 70 אלף יחידות דיור בגליל במשך חמש שנים תבוצע יהיה זה הישג גדול. לא צריך לבקש יותר, אבל צריך לעמוד על ביצוע התכנית. אנו יכולים רק לאחל לעצמנו שאותה תכנית ששר השיכון הציג בפני הממשלה אמנם תתבצע.

מ. גז: הבעיה של ירושלים מעסיקה את כולנו. על כך לא יכול להיות ויכוח. אבל גם מצבו של הגליל הוא בראש דאגותינו. ולכן אם הכנסת וגם מרכז השלטון המקומי יפעילו לחץ על הממשלה להפנות משאבים לגליל למען אכלוסו ופיתוחו, תהיה גם היענות. אני הצעתי בוועדת העבודה שנדרוש להקפיא כל בניה במרכז הארץ במשך תקופה של חמש שנים. כאשר שמענו את התכנית להקים עיר בחולות ראשון-לציון עם עשרות אלפי יחידות דיור, וזאת כאשר הגליל זועק לאכלוס, ממש הזדעזענו. זהו מצב בלתי נסבל. אמרנו זאת גם לשר המסחר והתעשייה ולאנשי המינהל ומשרד השיכון.

נזמין את ראש הממשלה לישיבת הוועדה ונציג בפניה את הבעיה בכל חומרתה. בתקופה של קיצוצים וקיצוצים אין משאבים עבור כל המשימות. ולכן נמשך חמש השנים הקרובות יש להמשיך במרכז הארץ, לא לבנות שם שיכונות ולהפנות את כל המשאבים לגליל וירושלים. אם נפעיל לחץ משותף כזה על הממשלה, היא תיאלץ להיכנע.

מר נחמני:

נשאלתי על אמצעי הבטחון. דיברנו על הבעיה הדמוגרפית והסריטוראלית. עד כביש עכו-צפת, לאורך קילומטרים רבים, זהו שטח ריק מיהודים. זוהי אחת הסיבות לרקטות התאורה בלילות. אנו חייבים לתפוס אחיזה בשטח. כל ישוב יהודי מהווה זוג עיניים לצה"ל ומסייע לו.

אני אישית אינני שבע רצון מהמצב הבטחוני. רק בימים אלה עשינו מעקב אחרי דו"ח שהוגש לפני כשלושה חדשים לראש הממשלה על המצב בגליל, ובכלל זה על המצב הבטחוני. אמנם זזו כמה דברים, אבל לדעתי האישית המצב איננו משביע רצון.

יש מחשבה על הקמת כפרים תעשייתיים באזור דלתון ועלמה. אנו ניגשים לתכנון.

כאן העלו בעיה שהיא בעכרנו גם בגליל וגם בגולן. קיים חוסר תיאום בין המשרדים ופעולותיהם. לו היתה קמה רשות אחת, שהיתה מופקדת על התיאום הבינמשרדי, רשות בעלת "שיניים" אשר יכולה לחייב את הגורמים לתאם את הפעולות ביניהם, אני אישית משוכנע שהרבה עיניים היו זזים בקצב הרבה יותר מהיר מאשר היום.

מר נחמיאס:

רצוני להודות לחברים שהתבטאו ועודדו אותנו. אני מדבר בשם חברי באזור. הדברים ששמענו מבטיחים לנו משענת וסעד בכנסת וגם בממשלה, וזה העיקר.

הדברים שהבאנו בפניכם אינם אומרים שאנו מסכנים ושצריך לרחם עלינו. זהו ענין השייך לכלל המדינה, ענין לאומי ממדרגה ראשונה. כולנו צריכים להירתם לפיתוח הגליל.

לסיכום אני יכול לומר שאם היו מצטרפות לתכנית הבניה של משרד השיכון כמה וכמה תכניות מקבילות בתחום התעשייה, בתחום שירותי הבריאות והחינוך וכן שירותים אחרים, הן היו נותנות יסוד לפיתוח הגליל. זוהי אותה רשות שחבר-הכנסת יודין דיבר עליה. חשוב שכל משרד ייערך לקראת פיתוח הגליל - בהתאם לתכניות השיכון בכל ישוב וישוב.

אם הכפרים התעשייתיים זוהי יצירה חדשה, אני מתנגד לכך. אם המחשבה היא להוסיף תעשייה במושבים הקיימים כדי לגוון את אפשרויות התעסוקה ולאפשר לדור ההמשך להישאר במושבים ולעסוק לאו דווקא בחקלאות - אפשר לברך על כך. אם הכוונה היא להקמת כפרים חדשים, הרי הם יכולים לקום רק על-חשבון אחרים. כבר אמרה חברה-הכנסת גז שהאמצעים של המדינה זהו נתון קבוע לאותה שנה. אם מסיטים את האמצעים דרומה, יחסרו אמצעים לצפון. הוא הדין לגבי המרכז. אם תהיה התלכדות סביב הגליל, אמצעי הפיתוח, האכלוס, הבניה והתעשייה יופנו לכיוון הגליל.

אני מבקש מכם לתמוך בתכנית בניה שכל משרד ממשלתי מלווה אותה בקטע שלו, בתחום שהוא מופקד עליו. אם תחליטו להזמין את ראש הממשלה לישיבת הוועדה, נודה לכם אם תזמינו לישיבה זו גם אותנו, אולי נוכחותנו תסייע לכם. תודה רבה על הרצון הטוב שלכם.

מר קניג:

התשובות שניתנו לכם נובעות מאי-ידיעת החוק או מאי-ידיעת הנחונים. מחוז הצפון הוא אחד המחוזות היפים בארץ, הוא נתברך בנוף מקסים שהטבע חנן אותו, ועליו חייבים לשמור. יש כאן גם קרקע חקלאית.

עד 1968/9 הוקמו כאן ישובים באופן מקרי. כך קמה חצור וכן גם שלומי. דומני שגם מעלות קמה כך. ב-1969 הוחלט בוועדה המחוזית להפסיק עד כמה שזה ניתן את התכניות המקומיות ולהתחיל להתרכז בתכנית מתאר מחוזית. אלה ~~טקרים~~ טקרים שרוכזו. מה קורה היום? יש לנו תכנית מתאר למחוז כולו. קיימת פרוגרמה המדריכה אותנו. יש לנו קווי הנחיה מוסכמים מה ייעשה באשר לגודל, להיקף, לכמות. זוהי תכנית מתאר מחוזית. ביום ג' השבוע היא תובא לדיון במועצה הארצית. אני מניח שיעשו בה תיקונים.

א. גיבלבר: איך היא משתלבת עם התכנית של משרד השיכון?

היא מחואמת ואף יותר מזה.

מר קניג:

טוענים לעומתנו שאיננו מאשרים תכניות. מפעל מלט בגליל העליון - לא נאשר. הוועדה המחוזית היא גוף חוקי, והיא לא תאשר מפעל מלט בגליל העליון בקו איילת-השחר - קריית-שמונה. אפשר לפנות בענין זה למועצה הארצית. היא רשאית להחליט אחרת, יש לה סמכות. מפעל שיוצר שפכים באגן ההתקוות של הכינרת - לא נאשר.

חברת מבני העשייה משתתפת בכל הישיבות של הוועדה המחוזית. הגענו להסדר זה כי אנו רוצים שהם יהיו בתמונה. הסיכום הוא שתוך חודש עד ששה שבועות כל תכנית שלהם מאושרת. מאחר והגענו להסדר, העניינים מתנהלים כשורה.

היו"ר ש. ארבל-אלמוזלינו: אני מזמינה את אגף הוועדה המחוזית לישיבת הוועדה.

כולנו מבקרים בגליל לא בפעם הראשונה, וכל פעם שאנו באים לכאן אנו מתרשמים מחדש מהגליל ומתאהבים בו. בסיוור הזה אנו רוצים לשים את הדגש על הנושאים שצריך לטפל בהם. המטרה של יהוד הגליל, אכלוסו ופיתוחו, מאחדת את כולנו. ונשאלת השאלה: כיצד להגשים את המטרה? מהם האמצעים שיאפשרו לנו להגיע למטרה בהקדם האפשרי? אלה השאלות העומדות לפנינו ועליהן אנו מתדיינים עם כל הגורמים: מנהל הדרך הטובה ביותר להגשמת המטרה ומהו המכסימום שניתן להגיע אליו תוך פרק זמן קצר ביותר?

רצוני לייעץ לראש העיר צפת כי בדברו על הגליל אל יפסול מטרה מקודשת אחרת. פיתוח הגליל לא בא במקום מעלה-האדומים. אלה הן שתי מטרות חשובות במעלה. יש מי שאומר שבנינה של ירושלים ובטחונה חשובים לנו לא פחות. ובצד זה קיימת הבעיה של יהוד הגליל. השר בר-לב אמר בוועדת העבודה, שצריך להשקיע אמצעים בהקמת תשתית במעלה האדומים. אמרנו שאנו מברכים על החלטת הממשלה, ויחד עם זה רואים את פיתוח הגליל בעדיפות ראשונה. זה רק יחליש את הטיעון שלכם אם תאמרו שהגליל צריך לבוא במקום מטרה חשובה אחרת.

שמחתי לשמוע שהיחסים ביניכם לבין נציגי משרדי הממשלה הם טובים ושקיים שיתוף פעולה הדוק. ההתרשמות שלנו היא שהעניינים אינם מתנהלים כשורה, כי לו שררה הרמוניה כזו היינו שומעים צלילים אחרים. עובדה היא שכל אחד מושך את החבל לצד שלו, כל אחד שומר כאילו על האינטרסים שלו. הבעיה היא איך לקשור את הקצוות ולדאוג לתיאום בין המשרדים אם בדרך של הקמת רשות או באמצעות ועדת השרים לאזורי פיתוח. אנו מתלבטים בשאלה על מה חוטל המשימה. צריך לשמור על הסמכויות של המשרדים, לא לפגוע בהן, ויחד עם זה לקשור את הקצוות.

כאן אנו מבקשים עצה בעיקר ממר קניג. כל אחד מהגורמים שהופיעו בפנינו טען: איננו יכול להתחיל בביצוע כל עוד אין תכנון מאושר. וכאשר מוסיפים ואומרים שאישור תכנית לוקח קרוב לשנתיים - אנו אובדי עצות.

מר קניג: אין תכנית שאישורה לוקח יותר משלושה חדשים.

היו"ר ש. ארבל-אלמוזלינו: זוהי הודעה חשובה. העיקר שהתכניות תאושרנה כדי שלא תהיה עילה למשרד המבצע לטעון:

אין תכנית מאושרת.

התחלנו לדון בתכנית של שר השיכון להקמת יחידות דיור בגליל. אמרנו שאנו מחייבים את התכנית ותובעים שהממשלה תדון בה בהקדם כדי שתקבל החלטה מחייבת שתאפשר להתחיל בביצוע.

כבואנו לדון על הגליל אכלוסו ופיתוחו, לא נוכל להגשים את המטרה אם לא נדאג לחלק השני החי בגליל, ואני מתכוונת

היו"ר ש. ארבלי-אלמוזלינו:

לאוכלוסיה הערבית. כל נקל ראש בכעיה זו. קיימים כפרי מיעוטים משגשגים, ואני חושבת שזה לכבודה של מדינת ישראל. כאזרחית המדינה לבי כואב כאשר אני באה לכפר דיר-אל-אסאד ושומעת שאין שם עדיין מועצה מקומית הצריכה לדאוג לאספקת שירותים לתושבים, שאין שם עדיין חשמל ושאין כביש גישה לכפר. מצב זה לא יקדם את פיתוח כרמיאל. חשוב שלתושבי כרמיאל לא תהיה הרגשה רעה כאשר אצלם אור, ובכפר השכן - חושך. יש דברים אלמנטריים שאסור להזניח אותם. לא נגשים את המטרה של פיתוח הגליל אם לא נדאג גם לכפרים הערבים.

קיימת תכנית לתיעוש הגליל. את האדמה החקלאית הראויה לעיבוד חקלאי כבר ניצלו, ולכן רוצים לכוון את המאמצים לפיתוח תעשיתי. יש מגבלות גם לפיתוח תעשייה, כי קיימות בעיות של זיהום הכינרת בעיות אקולוגיות ואחרות. יתכן שהצדק עם מר קניג בענין מפעל המפעל, ויחכן שצודק משרד מסחר והתעשייה המעוניין בהקמת מפעל מלט בגליל שיחיש את קצב הבניה ויחסוך הוצאות הובלה של מלט מבית-החרושת "נשר" או מדרום הארץ. מישהו צריך להחליט מה עדיף על מה: קצב פיתוח יותר אטי ושמירה על הכינרת, או הגברת קצב הפיתוח תוך נקיטת צעדים למניעת זיהום.

שמענו משר המסחר והתעשייה איזה מפעלים מתכננים להקים בצפת, קריית-שמונה וכרמיאל. השר גם הבהיר לנו שתעשייה אין מקימים מהיום למחר. צריך להכין תשתית, ובהיעדר תכניות מאושרות אין אפשרות להתחיל בביצוע. אם קיימת תכנית מתאר המייעדת שטחים למטרות השונות, ניתן להתחיל בביצוע. אם התכנית לא אושרה, יש להחיש את אישורה. בישיבת הוועדה נשמע ממר קניג פרטים על כך וכן גם הסברים על הצד החוקי.

התמיכה של מרכז השלטון המקומי|במתן עדיפות לגליל, כפי שבאה לידי ביטוי בדבריו של מר מליון, היא מעודדת. כולנו מדברים על פיזור האוכלוסיה, וכאשר צריך לעבור מדיבורים למעשים - יש הירתעות. אם זוהי המסקנה, צריך לעמוד מאחוריה. עלינו להשמיע את קולנו כדי שהממשלה תקבל החלטות.

לא הייתי מציעה לדבר על הקפאת כל בניה במרכז הארץ. עיריית תל-אביב תאמר: ומה יהיה על שכונת-החקווה, שגם בה חיות משפחות מרובות ילדים הגרות בדירות פגומות? במקום לדבר על הקפאה מוטב לדבר על צמצום הבניה במרכז, כי גם במרכז הארץ יש צרכים שאיננו יכולים להתעלם מהם. יש בתים מסוכנים שהוצאו עליהם צווי הריסה. למשפחות אלה יש לתת דיור מתאים. יש זוגות צעירים שאין להם היכן לגור. כל נקבל החלטות שלא נוכל לעמוד בהן. אם אנו רוצים לאמץ את ידי הממשלה עלינו לעמוד על צמצום הבניה במרכז הארץ עד למינימום ההכרחי ביותר.

בשטח של קליטת עליה נעשתה פעולה הפוכה. את מרבית העולים הפנו למרכז הארץ. אינני יודעת אם אותה בניה בחולות ראשון-לציון המיועדת לפתור בעיות של משפחות מרובות ילדים וזוגות צעירים לא תביא לריכוז נוסף של אוכלוסיה במרכז הארץ.

נושא החמריצים מחייב בדיקה מחדש. המדיניות הנהוגה היום איננה נותנת תמריץ לאלה ההולכים לגליל או לנגב. בנושא זה דרושה רביזיה מרחיקת-לכת שתביע אנשים להעדיף את אזורי הפיתוח.

כמה הערות בענין הכפרים התעשיתיים. אילו היו בגליל רק ערים ועיירות לא היה זה הגליל של היום. הישובים האחרים בגליל תורמים להרגשת הבטחון של האוכלוסיה הגרה בערים ובעיירות. אפילו אם תגדל האוכלוסיה של מעלות או צפת, לא יהיה בכוחן של ערים אלה למלא את התפקיד החיוני שממלאים היום ישובי הגליל, המהווים חגורת בטחון לגליל. הכפרים התעשיתיים לא באים לתת תשובה לבני המושבים ולא לישובים הקיימים. מגיעים אלינו עולים שאינם רוצים ללכת לא לקבוץ ולא למושב, אבל הם רוצים אתגר. אם זוהי צורת החיים המושכת אותם והמדברת אל ליבם - הבה נאפשר להם לגור במסגרת זו. צורה זו מיועדת לסוג מסוים של אוכלוסיה הרואה את יעודה בחיים בכפר כזה. גרעין כזה קיים ברמת הגולן, גרעין של עולים מרוסיה הרוצים לחיות בכפר תעשיתי.

היו"ר ש. ארבלי-אלמוזלינו:

אני סבורה שהמחלקה להתיישבות לא היתה מציעה להקים כפרים כאלה ללא בדיקה מוקדמת. חזקה עליה שחיא בחנה את הנושא היטב מכל צדדיו.

אנו מלאי גאווה על האוכלוסיה של הגליל, שחרף האסונות שפקדו אותה היא מתחזקת ומתחשלת ומכה שורשים - והלוואי ולא נדע עוד אסונות. אם אחם רוצים לקדם את אכלוס הגליל, תעזרו לנו לסייע לכם. חשוב שנציגי 14 הערים בגליל ייפגשו עם ראש הממשלה ויעמידו אותו על חומת המצב. יש בהחלט מקום לפגישה כזו. חשוב שתפעלו במשותף.

אולי תאמצו את ההצעה שהעלה חבר-הכנסת אנטבי בדבר הקמת ועדת-הגליל דוגמת ועדת-הנגב הפעלת

פ. שמעוני:

ביעילות.

אמרנו שאנו מוכנים להוות ועדה ליד מרכז השלטון המקומי, ועדה לאכלוס הגליל, והשיבו לנו בשלילה.

מר בן-יעקב:

אנו עושים כמיטב יכולתנו כדי לקדם את

היו"ר ש. ארבלי-אלמוזלינו:

הנשא, שאנו מייחסים לו חשיבות עליונה.

אני מאמינה בצדקת התביעה של חברי-הכנסת גיבלר ולין שהעלו את הנושא בכנסת. מגיעה להם תודעה על שהם מחדירים לתודעתם של חברי הכנסת את ענין פיתוח הגליל. אמרתי לחברי הוועדה שאפנה לראש הממשלה ואבקשו לבוא לישיבת הוועדה. אני רוצה לקוות שהוא ייענה להזמנה.

אני רוצה להודות בשם כל חברי הוועדה לאנשי המחלקה להתיישבות של הסוכנות היהודית שאפשרו לנו במסגרת הסיור שקיימנו היום ועוד נקיים מחר לראות את הגליל, לעמוד מקרוב על הבעיות ולהיפגש עם חבר האנשים הנושאים בעול יום-יום.

אני מודה לכל המשתתפים ונועלת את הישיבה.

(הישיבה ננעלה בחצות.)